

OĞUZHAN TAŞ
Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları

OĞUZHAN TAŞ 1979 Ankara doğumlu. 2004 yılından bu yana Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema bölümünde öğretim elemanı. Başlıca çalışma alanları gazetecilik eleştirisi, medya etiği ve iletişim politikalarıdır. Ayrıca eleştirel teori, örtünme pratikleri ve *hacker* kültürü gibi konularda yayınları bulunmaktadır.

İletişim Yayınları 1746 • Araştırma-İnceleme Dizisi 293

ISBN-13: 978-975-05-1041-0

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Levent Cantek

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK UYGULAMA Özge Güven

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Yonca Akcanlı

DİZİN Ulaş Dayı

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OĞUZHAN TAŞ

Gazetecilik Etiginin Mesleki Sınırları

Profesyonellik,
Piyasa ve Sorumluluk

Babam Hamdi Taş'ın aziz hatırasına...

İÇİNDEKİLER

Teşekkür 9

Giriş 11

BİRİNCİ KISIM

Gazetecilik Etiğinin Tarihsel ve İdeolojik Kaynakları

BİRİNCİ BÖLÜM

GAZETECİLİK ETİĞİNİN TARİHSEL ARKAPLANI 21

İngiltere’de gazetecilik alanının oluşumu 21

İngiliz gazetecilik tarihyazımı: Liberal anlatı ve eleştirileri 22

Sınıf savaşı ve toplumsal denetim 25

Popülerliğin değişen anlamı 27

Tür olarak haber 29

Gazeteciliğin tarih öncesi:

Habercilik normlarının ilksel görünüşleri 32

Basından gazeteciliğe geçiş:

İşçi gazeteleri versus ticari gazeteler 40

Ticari popüler gazeteciliğin doğuşu 44

Haberin kitleleşmesi ve gazetecilik söylemi 47

Kavramsal bir tartışma: “Dördüncü güç” olarak basın 50

ABD’de gazetecilik alanının oluşumu 55

Amerikan gazetecilik tarihyazımı: Olgusal versus kültürel tarih 55

<i>Partizan basın: Gazetelere dayalı parti sistemi</i>	60
<i>Metelik basınının yükselişi ve haberin ticari potansiyeli</i>	63
<i>Amerikan gazeteciliğinde objektifliğin icadı</i>	68
<i>Profesyonelliğe giden yol: Gazeteciliğin ahlaki eleştirisi</i>	71
Ara değerlendirme: 20. yüzyılın ilk yarısında gazetecilik etiğinin görünümü.....	75

İKİNCİ BÖLÜM

GAZETECİLİK ETİĞİ VE TOPLUMSAL SORUMLULUK	83
Gazetecilik için normatif bir çerçeve arayışı.....	83
<i>Hutchins Komisyonu ve toplumsal sorumluluğun icadı</i>	85
<i>İngiltere’de toplumsal sorumluluk kuramının yansımaları</i>	93
Basının dört kuramı ve mirası.....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZETECİLİK ETİĞİ VE PROFESYONELLEŞME	111
Profesyonelliğe yaklaşımlar:	
Toplumsal iktidar, piyasa ve etik.....	112
Profesyonel bir alan olarak gazetecilik.....	118
<i>Gazeteciliğin profesyonelleşmesi ve meslek etiği</i>	118
<i>Profesyonel etik kodlar ve gazetecinin sorumluluğu</i>	125
1980 sonrasında sorumluluk:	
<i>Gazetecilik etiğinden medya etiğine</i>	130

İKİNCİ KISIM

Türkiye’de Gazetecilik Etiğinin Sınırları

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL BİR ARKAPLAN

“Gazetecilik öncesi” dönem: Osmanlı basını.....	139
Milli matbuat/dördüncü bürokrasi: Erken cumhuriyet basını.....	147
Ticari gazeteciliğe geçiş: Kitleleşme ve tarafsızlık etiği.....	155
1980 sonrası Türk basını: Ticari gazeteciliğin hegemonyası.....	166

BEŞİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL SORUMLULUĞUN SINIRLARI:

PROMOSYON TARTIŞMALARI	171
Promosyon rekabetine giden süreç.....	173
Gazeteciliğin yeni toplumsal işlevinin oluşumu.....	180
Promosyon tartışmalarının etik zemini I: Tüketici olarak okur.....	203
Promosyon tartışmalarının etik zemini II: Gazeteciliğin sağlığı.....	212

ALTINCI BÖLÜM

PROFESYONELLİĞİN SINIRLARI:

DOĞAN MEDYA GRUBU YAYIN İLKELERİ	221
“Gücümüz ilkelerimiz”: DMG'nin profesyonel etik arayışı.....	226
Profesyonel gazetecinin rehberi: <i>Hürriyet</i> gazeteciliği	244

YEDİNCİ BÖLÜM

GAZETECİLİĞİN AHLAK SİYASETİ:

İKİ SKANDAL, İKİ PARTİ	249
Skandal siyasetinin yükselişi:	
İnternet, gazetecilik ve kişilik siyaseti	250
Deniz Baykal ve Nesrin Baytok:	
Mağdur ama suçlu, komplo ama gerçek	250
MHP'li siyasetçiler: Özel ama ayıp, şantaj ama haber	272

<i>Sonuç</i>	285
---------------------------	-----

KAYNAKÇA	295
-----------------------	-----

DİZİN	316
--------------------	-----

Teşekkür

Bu kitap, 2011 Nisan ayında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde savunduğum doktora tezini esas alıyor. Bununla birlikte, tezde bulunmayan, kitaplaştırma sürecinin ürünü olan skandallarla ilgili bir örnek incelemeyi daha içeriyor.

Akademik çalışmanın özünde, kolektif bir çaba, benzer sorunlar üzerine kafa yorulan kişilerarası diyalogun bir parçası olduğuna inanıyorum. Bu nedenle başta tez danışmanım Bülent Çaplı ve en az danışmanım kadar tezi sahiplenen D. Beybin Kejanlıoğlu olmak üzere, Aykut Çelebi, Gülseren Adaklı, Burcu Sümer ve Sevilay Çelenk'in görüş ve katkıları olmasa, böyle bir çalışma da olmayacaktı. Tezin türlü aşamalarında bana yalnızca engelleri işaret etmekle kalmayıp, yeni yollar çizebilmenin imkânlarını da gösteren hocalarıma müteşekkirim.

Tezin genel çerçevesini oluşturmamda TÜBİTAK bursiyeri olarak Westminster Üniversitesi'nde araştırmacı olarak geçirdiğim altı ay çok teşvik ediciydi. Onlarca tez öğrencisinin arasında bana vakit ayıran, yaptığımız birkaç kısa görüşme ve yazışmayla bile araştırmama büyük desteği olan Colin Sparks'a teşekkür borçluyum. Yalnızca evlerini açmakla kalmayıp, akademi-siyaset-astrofizik sohbetleriyle bana moral aşılaman arkadaşlarım Demet Ş. Dinler ve Faruk Hacıhafızoğlu, Londra gün-

leri için minnettar olduğum diğer isimler. Bursu kullanmamdaki olumlu görüşleri için TÜBİTAK Bilim Jürisi'ne ve bürokratik işlemlerdeki yardımları için kurum çalışanlarına da teşekkür ederim.

Tez ve kitap yazım süreci ailem ve arkadaşlarımda desteği ve yüreklendirmesiyle kolaylaştı, anlam kazandı. Aileme ve arkadaşlarıma yoğun günlerimde onlara az vakit ayırabildiğim için teşekkürün ötesinde bir de özür borçluyum. Dilerim bu kitap kendimi affettirmenin bir yolu olur.

Tez çalışmasının kitaba dönüştürülmesi için İletişim Yayınevi'yle bağlantı kurmama yardımcı olan Funda Şenol Cantek'e içten desteği için teşekkür ederim. Son olarak editörüm Levent Cantek'e ve yayınevi çalışanlarına gösterdikleri samimiyet ve özen için müteşekkir olduğumu söylemek isterim.

OĞUZHAN TAŞ
Ocak 2012, Ankara